

FARLIGE FØLGER. Finanskrisen kan gi oss økt arbeidsløshet, som igjen kan føre til flere voldshandlinger og kriminalitet.

Mer kriminalitet i krisetider

Ukeslutt

MARI REGE
professor i økonomi,
Universitetet i Stavanger

I nedgangstider. Vi har den siste tiden sett flere uttalelser i mediene om at finanskrisen vil kunne gi oss mer kriminalitet. BI-professor Petter Gottschalk har uttalt til VG at finanskrisen på sikt kan føre til en dobling av svart arbeid. I lignende ordelag har Høyres justispolitiske talsmann, André Oktay Dahl, uttalt til NTB: «All erfaring, fra Norge og utlandet, viser at omfanget av økonomisk kriminalitet vil øke i nedgangstider.»

Er det slik at vi får mer kriminalitet i nedgangstider? Sammen med Kjetil Telle, Torbjørn Skardhamar og Mark Vortruba i Statistisk sentralbyrå (SSB) har jeg forsket på hvordan jobbtap kan føre til økt kriminalitet. Forskningsprosjektet er finansiert av Norges forskningsråd og benytter data fra SSB.

I studien sammenligner vi alle som jobbet i bedrifter i Norge som ble nedlagt i perioden 1995-2000 med de som jobbet i bedrifter som ikke nedbemannet i samme periode. Vårt datamateriale omfatter alle ugifte menn i Norge mellom 18 og 40 år. Vi fokuserer analysen på unge ugifte menn fordi statistikken viser at denne gruppen begår flest lovbrudd.

Urovekkende. Resultatene viser at en mann som i 1995 jobbet i en bedrift som ble nedlagt mellom 1995 og 2000, har 12 prosent større sannsynlighet for å bli siktet for lovbrudd enn en som jobbet i en bedrift som ikke nedbemannet. Denne økningen innebærer at i gjennomsnitt vil én av 100 som opplever nedbemanning, begå lovbrudd.

En viktig innvending mot dette resultatet er at bedrifter som legger ned kan ha ansatte med større tilbøyelighet til kriminalitet. I så fall har vi ikke klart å

«I gjennomsnitt vil én av 100 som opplever nedbemanning, begå lovbrudd»

«Nei til brutalisering av norsk arbeidsliv» var en av parolene under denne markeringen for å bevare arbeidsplassene i oljeindustrien. Det aller mest brutale er for de fleste å miste jobben.

ARKIVFOTO: ALF OVE HANSEN/SCANPIX

visne årsakssammenheng mellom det å miste jobben og kriminalitet. Analysene våre viser imidlertid at ansatte i bedrifter som legger ned ikke begikk flere lovbrudd før bedriftsnedleggelsen fant sted. Dette tyder på at det er nedleggelsen i seg selv som har økt antall lovbrudd blant de som jobbet i bedrifter som nedbemannet.

Resultatene våre samsvarer med flere internasjonale studier som viser at kriminalitet øker i nedgangstider. Disse studiene baserer seg i hovedsak på data på makronivå, og finner en sammenheng mellom arbeidsledighets- og kriminalitetsrater. I en oversiktstudie av denne litteraturen skriver professor Steven Levitt ved University of Chicago (kjent for boken *Freakonomics*) at studiene typisk viser at kriminalitetsraten øker med 1 prosent dersom ledighetsraten øker med 1 prosent.

Frustrasjon. Hvorfor gir nedgangstider mer kriminalitet? Den mest populære forklaringen blant økonomer er at dårligere muligheter til å tjene penger på lovlige vis, øker insentivene til å tjene penger på ulovlig vis. En alternativ forklaring,

«Sosiologiske rolleteorier gir en mulig forklaring på hvorfor det er så belastende for mannen å miste jobben»

som støtter seg mer på sosiologisk teori og kriminologi, er at arbeidsledighet skaper frustrasjon og depresjon, noe som kan øke tilbøyeligheten til frustrasjonsrelatert kriminalitet, som fyllekjøring, vold og skadeverk.

Vårt datamateriale tillater oss å teste om det er økonomene eller sosiologene som har rett. Dersom økonomenes teori er sann, bør vi se en økning i tilbøyeligheten til vinningskriminalitet blant dem som opplever bedriftsnedleggelse. Dersom sosiologene har rett, bør vi se en økning i frustrasjonsrelatert kriminalitet. Analysene viser at økonomene tar feil. Bedriftsnedleggelse har ingen virkning på vinningskriminalitet, men øker sannsynligheten for frustrasjonsrelatert kriminalitet.

Stor belastning. Sammenhengen mellom frustrasjonsrelatert kriminalitet og nedleggelse danner samme bilde som tidligere studier vi har gjort på konsekvenser av bedriftsnedleggelse. Disse studiene viser at det kan være en stor personlig belastning for en mann å oppleve bedriftsnedleggelse. Jobb-

tapet øker hans sannsynlighet for å bli uføretrygdet, spesielt med en diagnose knyttet til stressrelaterte sykdommer og depresjoner. I tillegg viser studiene at barna og ekteskapet lider når mannen mister jobben i bedriftsnedleggelse. Jobbtapet øker sannsynligheten for skilsmisse, og barna får dårligere karakterer.

Sosiologiske rolleteorier gir en mulig forklaring på hvorfor det er så belastende for mannen å miste jobben. Teoriene tar utgangspunkt i at mannens identitet og nettverk hovedsakelig er knyttet til arbeidet. Når jobben blir revet bort, vet han ikke helt hvem han er eller hva som er hans plass i samfunnet.

Trenger støtte. Hva skal vi gjøre? Myndighetene kan ikke holde liv i bedrifter som ikke er lønnsomme. Bedriftsnedleggelse er viktige for økonomisk vekst på lang sikt, fordi nedleggelsene frigjør arbeidskraft til mer produktive bedrifter. Likevel må vi være forberedt på at dette kan skape mye frustrasjon når ledigheten fortsetter å øke. Da er det viktig at vi har et støtteapparat som kan hjelpe dem som mister jobben og møter ledighet. Det er uheldig at NAV, i stedet for å hjelpe folk i en svært vanskelig situasjon, har bidratt til å øke frustrasjonen til dem som har blitt rammet av arbeidsledighet. Det er ingen unnskyldning at ledigheten økte så brått. Dette burde NAV ha vært forberedt på.

Keiserens nye klær

Debatt

Dani Rodriks syndikaliserende Ukeslutt-kommentar i Aftenposten fredag 20. februar trygler om et tilsvarende. En ganske nødtørfert oversettelse kan nok begrunne litt av min mangel på begeistring, men Rodriks lite dokumenterte og til dels urimelige påstander skurrer uansett ganske sterkt:

Rodrik postulerer kapitalismen som seirende «gjennom århundrene» basert på at den i hans udokumenterte fremstilling har eksistert lenger enn – og overlevet kritikk fra – Karl Marx, som ble født for mindre enn to århundrer siden. Det tør være tillatt – uten å være marxist – å glede seg over at Marx viste omsorg for de trengende, mens Dani Rodrik knapt synes å ha noe hjerte annet enn i trangen til å hevde forrang for «ny kapitalisme» – som formodentlig skal etterfølge «gammel kapitalisme».

Snevert verdensbilde. I et liksomhistorisk sveip feier Rodrik over omtrent to og et halvt århundrer (siden Adam Smiths aktive tid) på jakt etter begrunnelse, uten å finne særlig fundament for sin argumentasjon – for kapitalismen, egnyttsjens ideologi – tvert imot: Alle tiltak han finner, synes å være rettet mot å begrense skadevirkningene av kapitalismen – «damage control» heter det på nynorsk.

Underveis fremgår det tydelig at Rodriks verdensbilde er nokså innsnevret:

«i kjølvannet av verdenskrigen opprettet de fleste land omfattende sosiale velferdsstater hvor offentlig sektor ble utvidet til over 40 prosent av nasjonalinntekten i gjennomsnitt». Sannheten er vel heller at de færreste land på vår klode den gang (etter annen verdenskrig, formodentlig) kunne fantasere om slike goder – og slik er det stadig.

Jeg vet ikke om dette er på grunn av eller på tross av kapitalismen, men jeg har mine mistanker...

Uten Harvard-professorat og uten ønske om å stemples som fantast antyder jeg likevel at det finnes en vei fremover som er mindre preget av samvittighetsløs grådighet, og mer av brorskap og samhold, enn det Dani Rodrik bringer til torvs. Kanskje er et virkelig brorskap nøkkelen som Dani Rodrik savner?

JO SELSJORD, NESODDEN

ØKONOMIDEBATT

E-post:

økonomidebatt

@aftenposten.no

Hovedinnlegg:

3500 tegn inkl. mellomrom

Legg ved portrettfoto

Underinnlegg:

2000 tegn inkl. mellomrom

Legg ved portrettfoto

Replikk:

1000 tegn inkl. mellomrom

Kronikker og debattinnlegg

på nett:

www.aftenposten.no/

meninger/debatt

Hver fredag i Aftenposten

Mari Rege
Professor UiS

Jens Ullveit-Moe
Konsernsjef Umoe

Rolf Utgård
Rådgiver

Alexandra Bech Gjorv
Direktør StatoilHydro

Kjetil Storesletten
Professor UiO

Dani Rodrik
Professor Harvard